

POSTANOWIENIE

Dnia 16 stycznia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jan Górowski (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku K. K.
przy uczestnictwie S. K.
o podział majątku wspólnego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 16 stycznia 2013 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczyni
od postanowienia Sądu Okręgowego
z dnia 30 września 2011 r.,

**uchyla punkt 2. (drugi) zaskarżonego postanowienia
i przekazuje sprawę w tym zakresie Sądowi Okręgowemu,
pozostawiając mu rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wnioskodawczyni K. K. wniosła o dokonanie podziału majątku wspólnego, wskazując ostatecznie sprecyzowanym wnioskiem, że w jego skład wchodzi kwota 3.354.000 zł stanowiąca połowę majątku byłej spółki cywilnej „M.”, której współnikiem był S. K., oraz motocykl marki Suzuki Intruder wartości 12.000 zł. Uczestnik postępowania S. K., twierdząc, że w skład majątku wspólnego wchodzi jedynie motocykl Suzuki Intruder wartości 5.000 zł, wniósł o dokonanie podziału ograniczonego do tej nieruchomości.

Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 5 maja 2011 r. ustalił, że w skład majątku wspólnego uczestników wchodzi wyłącznie motocykl Suzuki Intruder.

Sąd ustalił, że związek małżeński K. K. i S. K. zawarty w dniu 6 lutego 1978 r., został rozwiązany przez rozwód wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 3 kwietnia 2008 r. S. K. w dniu 30 kwietnia 2005 r. zawarł z Ł. W. umowę spółki cywilnej prowadzącej przedsiębiorstwo o firmie „M.”. Wspólnicy zobowiązali się do świadczenia usług na rzecz spółki i nie wnieśli wkładów pieniężnych ani rzeczowych. Dochody z działalności częściowo były przekazywane na cele związane z działalnością spółki, w tym na nabycie jej majątku w postaci nieruchomości i ruchomości, a częściowo wypłacane wspólnikom. S. K. i Ł. W. nabyli jako wspólnicy na zasadzie wspólności łącznej po 1/2 udziały w prawie użytkowania wieczystego gruntu o powierzchni 3.16.88 ha i prawo odrębnej własności licznych położonych na nim zabudowań (księga wieczysta Kw Nr [...]). W dniu 31 grudnia 2007 r. wspólnicy rozwiązali umowę spółki oświadczając, że nie zgłaszają względem siebie żadnych roszczeń. Wspólnicy dokonali podziału ruchomości jako aport do M. R. spółki z o.o., której są wspólnikami. S. K. przysługuje we wskazanej spółce 6.713 udziałów wartości 3.356.500 zł. Sąd pierwszej instancji uznał, że prawa majątkowe wynikające z dokonania wkładu w postaci świadczenia usług na rzecz spółki cywilnej oraz prawa nabyte przez wspólnika wskutek likwidacji i podziału majątku rozwiązanej spółki na mocy art. 33 pkt 3 k.r.o. weszły w skład majątku osobistego uczestnika S. K., jako prawa majątkowe wynikające ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym prze pisom, z

tej przyczyny nie stanowią majątku wspólnego i nie mogą być przedmiotem podziału między byłymi małżonkami.

Sąd Okręgowy, dzieląc podstawę faktyczną i prawną zaskarżonego orzeczenia, postanowieniem z dnia 30 września 2011 r. oddalił apelację wnioskodawczyni. Odnosząc się do zarzutu naruszenia prawa materialnego, tj. art. 31 § 2 pkt 1 i 2 k.r.o. w zw. z art. 875 § 1 i 3 k.c. oraz art. 33 pkt 3 k.r.o. i odwołując się do poglądu doktryny prawniczej stwierdził, że majątek rozwiązanej spółki cywilnej pozostały do podziału stanowi nadwyżkę wspólnego majątku wspólników, a nie wypracowany zysk. Uznał, że prawa majątkowe przypadające wspólnikowi po rozwiązaniu umowy spółki cywilnej nie są dochodem z majątku osobistego (art. 31 § 2 pkt 2 k.r.o.), ponieważ składników tego majątku nie sposób zaliczyć do pożytków rzeczy czy prawa w rozumieniu art. 53 i 54 k.c. Ubocznie stwierdził, że nawet gdyby art. 33 pkt 3 k.r.o. – określający, że do majątku osobistego każdego z małżonków należą prawa majątkowe wynikające ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom – nie obejmował następstw rozwiązania i podziału majątku spółki cywilnej w trakcie trwania ustawowej wspólności majątkowej, to przedmioty majątkowe uzyskane w sposób przez małżonka stanowiłyby jego majątek osobisty na podstawie art. 33 pkt 10 k.r.o., wskazującego że do majątku osobistego należą przedmioty majątkowe nabyte w zamian za składniki majątku osobistego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej (surogacja). Sąd odwoławczy sprostował jako oczywistą niedokładność oznaczenie postanowienia Sądu pierwszej instancji wskazując, że stanowi ono postanowienie wstępne.

Wnioskodawczyni w skardze kasacyjnej wniosła o uchylenie postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania. Skarga oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398 § 1 pkt 1 k.p.c.) zarzuca błędną wykładnię przepisów: art. 33 pkt 3 k.r.o. w zw. z art. 875 § 1 k.c., art. 31 § 2 pkt 1 k.r.o., art. 31 § 2 pkt 2 k.r.o. Skarżąca, powołując się na poglądy doktryny i orzecznictwa dotyczące poprzedniego stanu prawnego, podniosła, że znowelizowany art. 33 pkt 3 k.r.o. nie usuwa wątpliwości powstających w wypadku zbiegu skutków wynikających z przynależności prawa jednocześnie do wspólności majątkowej małżeńskiej i innego rodzaju wspólności łącznej oraz chybione jest

stanowisko sądu, że obecnie sytuacja prawna w odniesieniu do umowy spółki cywilnej jest w pełni uregulowana. Uzasadniając naruszenie art. 31 § 2 pkt 1 i 2 k.r.o., skarżąca twierdzi, że majątek rozwiązanej spółki cywilnej, jako pożytek prawa w rozumieniu art. 53 i 54 k.c., stanowi dochód w szerokim znaczeniu, a błędna interpretacja tego przepisu, dokonana przez sąd, polegała na zbyt wąskim rozumieniu pojęcia dochody.

Uczestnik postępowania wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył:

1. W pierwszym rzędzie należy rozważyć czy - wobec treści postanowienia wstępnego określającego, że w skład majątku wspólnego wchodzi wyłącznie motocykl – istniał substrat zaskarżenia, odnoszący się do wskazywanego przez wnioskodawczynię drugiego składnika majątkowego, umożliwiający merytoryczne rozstrzygnięcie apelacji przez sąd drugiej instancji. Zagadnienie powyższe nie było dotąd rozważane w orzecznictwie. Przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego była jednak zbliżona sytuacja procesowa, polegająca na tym, że sąd rejonowy w sprawie o podział majątku wspólnego i o zniesienie współwłasności postanowieniem wstępnym ustalił, że w skład majątku wspólnego wchodzi oznaczone nieruchomości i jedynie w uzasadnieniu odniósł się do innej nieruchomości, objętej wnioskiem, przyjmując że należy ona do majątku odrębnego uczestnika postępowania. Sąd Najwyższy przyjął wówczas, że jeżeli sąd, wydając postanowienie wstępne przewidziane w art. 685 w zw. z art. 567 § 3 k.p.c. nie rozstrzygnął w sentencji, czy niektóre sporne przedmioty wchodzi w skład majątku wspólnego, uczestnik postępowania może zaskarżyć to postanowienie apelacją (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 sierpnia 2008 r., IV CZ 62/08 niepubl., uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2010 r. III CZP 9/10, OSNC 2010, nr 10, poz. 136). Podzielił tym samym pogląd, wyrażany w związku z rozstrzygnięciami działowymi kończącymi postępowanie w sprawie, w myśl którego brak wskazania w orzeczeniu danego składnika nie jest pominięciem, tylko rozstrzygnięciem merytorycznym negatywnym (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17 września 1969 r., III CZP 70/69, OSNCP 1970, nr 6, poz. 96, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 lipca 1988 r., III CZP 61/88, OSNCP 1989, nr 10, poz. 160). Wcześniej w uchwale z dnia 12 listopada 1974 r. (III CZP 69/74, OSPiKA

1976, nr 6, poz. 114) wskazano, jeżeli sąd w postanowieniu wstępnym przewidzianym w art. 685 k.p.c. nie rozstrzygnął w sentencji o niektórych składnikach, stronom przysługuje wniosek o uzupełnienie postanowienia wstępnego na zasadach ogólnych (art. 351 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Jednocześnie jednak w judykaturze i doktrynie prawniczej dominuje stanowisko, że postanowienia wstępne mogą mieć jedynie treść pozytywną. W postanowieniu z dnia 9 lutego 2005 r., III CK 431/04, niepubl. Sąd Najwyższy wyraźnie podkreślił, że przedmiotem rozstrzygnięcia w postanowieniu wstępnym, wydawanym na podstawie art. 685 w zw. z art. 567 § 3 k.p.c., może być wyłącznie spór co do tego, czy konkretny składnik majątkowy wchodzi w skład majątku wspólnego. Wykluczone jest natomiast ustalanie składu majątku wspólnego, gdyż orzeczenie wydane w tym przedmiocie musi jednocześnie obejmować rozliczenie między stronami. Sąd Najwyższy w obecnym składzie podziela wskazane stanowisko. Co do zasady oznacza to, że postanowienie wstępne jest nieprawidłowe, gdyż co do objętego nim prawa własności ruchomości nie było sporu. Niemniej przedmiotowe rozstrzygnięcie, mimo posłużenia się nieprzewidzianą w przepisach postępowania formułą „wyłącznie”, pośrednio zawierającą rozstrzygnięcie negatywne, wiąże sądy i uniemożliwiłoby zarówno wydanie kolejnego postanowienia wstępnego jak i postanowienia kończącego postępowanie o odmiennej treści ustalającej. Przyjęcie niedopuszczalności zaskarżenia godziłoby zatem w konstytucyjne prawo strony do sądu. Z tych względów ostatecznie przyjąć należy, że wskazane uchybienie nie uniemożliwia poddania orzeczenia kontroli instancyjnej, a następnie kasacyjnej.

2. Podkreślenia wymaga, że podstawą prawną rozstrzygnięcia są przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w brzmieniu wynikającym ze zmiany dokonanej ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1891).

Przepisy powyższe mają zastosowanie do zaliczenia składników majątków istniejących w tym dniu oraz do relewantnych zdarzeń prawnych w zakresie stosunków majątkowych małżonków powstałych w okresie trwania wspólności ustawowej (art. 5 ust. 1 i 2). Oznacza to, że z uwagi na zmianę stanu prawnego w znaczącej części utraciło aktualność wcześniejsze orzecznictwo Sądu

Najwyższego dotyczące wykładni przepisów mających zastosowanie do rozliczeń z tytułu udziału małżonka w spółce cywilnej i z tytułu podziału majątku wspólnego, kwestii czynności zwykłego i przekraczających ten zakres czynności zarządu majątkiem wspólnym.

Spółka cywilna jest stosunkiem zobowiązaniowym łączącym strony umowy. W wyniku jej zawarcia powstaje organizacja wspólników powiązanych wspólnością łączną dla osiągnięcia wspólnego celu. Mimo zamierzonego przez ustawodawcę przy omawianej regulacji uporządkowania stosunków prawnych, ułatwienia prowadzenia samodzielnej działalności gospodarczej przez małżonków w okresie trwania wspólności ustawowej we wskazanej formie organizacyjno-prawnej, wykładnia przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego nadal budzi istotne wątpliwości.

Obszerność i złożoność problemów prawnych dotyczących tych kwestii wymaga, przed odniesieniem się do podstaw kasacyjnych, poczynienia wyraźnych zastrzeżeń i ograniczenia zakresu rozważań. Po pierwsze skoro wspólnikiem był wyłącznie jeden z małżonków to prawa majątkowe wynikające ze wspólności łącznej w okresie obowiązywania umowy spółki cywilnej i trwania ustroju wspólności ustawowej należały do jego majątku osobistego (art. 33 pkt 3 k.r.o.). Istnienie między małżonkami ustroju ustawowego ustroju majątkowego oznaczało równoległe czasowe istnienie dwóch wspólności łącznych, podlegających samodzielnym reżimom prawnym. Co do zasady już ustanie którejkolwiek z nich powodowało zmiany w sferze drugiej. W tym wypadku wcześniejsze rozwiązanie spółki cywilnej oznacza, że jej następstwa podlegają ocenie także na w oparciu o przepisy dotyczące trwającej wspólności ustawowej i po jej ustaniu odpowiednio przepisy dotyczące podziału majątku wspólnego. Po drugie skoro uczestnik postępowania świadczył na rzecz spółki cywilnej jedynie usługi, to nie stanowiły one wkładu wchodzącego do majątku spółki i po rozwiązaniu spółki nie przysługiwał mu zwrot ich wartości (art. 871 § 1 w zw. z art. 875 § 2 k.c.). Po trzecie małżonkowi – wspólnikowi po rozwiązaniu spółki przysługiwał ostatecznie udział w nadwyżce wspólnego majątku, pozostałej po zapłaceniu długów, która mogła obejmować prawa rzeczowe, wierzytelności i inne (art. 875 § 3 k.c.). Po czwarte następstwem rozwiązania spółki od tej chwili była zmiana statusu prawnego, wspólność łączna

majątku przekształciła się odpowiednio we wspólność masy majątkowej, do której odpowiednio zastosowanie mają przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych (art. 875 § 1 k.c.).

Rozstrzygnięcia wymaga czy, z uwagi na specyfikę świadczenia na rzecz spółki (usługi) w wypadku podziału majątku wspólnego po ustaniu wspólności ustawowej między małżonkami, może być ono zakwalifikowane jako poczyniony z niego nakład lub wydatek w rozumieniu art. 45 k.r.o., podlegający rozliczeniu na podstawie wskazanego przepisu. Za takim stanowiskiem, przyjmując konstrukcję „sumy zaoszczędzonych wydatków” powodujących wzrost wartości majątku odrębnego, podlegającego zwrotowi przy podziale majątku wspólnego opowiadał się uprzednio Sąd Najwyższy (por. postanowienie z dnia 10 lipca 1976 r., II CRN 126/79, niepubl.) oraz część przedstawicieli doktryny. W odniesieniu do przeznaczenia ze środków majątku wspólnego kwot pieniężnych na pokrycie wkładu jednego małżonków w spółce cywilnej przeważało stanowisko, że jest to nakład, a wierzytelność z tego tytułu podlega rozliczeniu przy podziale majątku wspólnego na podstawie art. 45 k.r.o. (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2008 r., III CZP 9/08, OSNC 2 009, nr 4, poz. 152 postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2008 r., III CZP 148/07, OSNC 2009, nr 2, poz. 23, z dnia 17 czerwca 2010 r., III CSK 274/09, niepubl.). Zważywszy, że świadczenie takich usług jest ściśle związane z daną osobą zobowiązaną, prawem majątkowym o charakterze niezbywalnym i bezzwrotnym, nie ma ekwiwalentu w postaci odpowiadającego mu wartościowo wkładu, a konstrukcja objęta wskazanym przepisem jest nieadekwatna do zbiegu wynikającego z równoległego czasowego istnienia dwóch wspólności łącznych Sąd Najwyższy stwierdza że, w obecnym stanie prawnym, małżonek nie może żądać zwrotu (rozliczenia) wartości usług świadczonych przez drugiego małżonka na rzecz spółki cywilnej na podstawie art. 45 k.r.o.

Wspólność łączna służy różnym celom, które powinny być uwzględniane przy dokonywaniu wykładni i stosowaniu przepisów jej dotyczących. W odniesieniu do spółki cywilnej nie ulega wątpliwości, że nabywane przez współników we wspólnym imieniu prawa podmiotowe wchodzą w skład majątku wspólnego objętego jej reżimem (art. 863 k.c.). Podstawową cechą wspólności łącznej

istniejącej między wspólnikami jest jej bezudziałowy charakter. Każdemu ze wspólników przysługują równe prawa do całego majątku spółki cywilnej, zatem nie można mówić o udziałach wspólników w majątku wspólnym bądź w poszczególnych składnikach tego majątku w okresie trwania spółki. Rozwiązanie spółki cywilnej znosi ustrój wspólności łącznej i odrębność wspólnego majątku wspólników. Z chwilą rozwiązania spółki cywilnej wspólnicy nabywają wierzytelności o treści wynikającej z art. 875 § 2 i 3 k.c., a prawo współwłasności łącznej jej majątku przekształca się we współwłasność ułamkową, gdyż zmienia się jego podstawa. Z okoliczności sprawy zdaje się wynikać (choć brak w tej mierze pełnych ustaleń), że byli wspólnicy spółki cywilnej M. przeprowadzili postępowanie likwidacyjne oraz dokonali po jej rozwiązaniu i przed ustaniem ustawowego ustroju wspólności ustawowej między małżonkami podziału pozostałego majątku spółki w naturze, co oznaczałoby że, zgodnie z zasadą aktualności mającą zastosowanie także w sprawach o podział majątku wspólnego (art. 316 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), na skutek zaspokojenia wygasły ich roszczenia o podział pozostałego majątku spółki obejmującego nadwyżkę wspólnego majątku (art. 875 § 3 k.c.). Byłym wspólnikom przysługiwałyby zatem już samodzielnie prawa majątkowe uzyskane w wyniku podziału. Wnioskodawczynie przyznając, że udział we współwłasności nieruchomości był, po ustaniu ustroju wspólności ustawowej, przedmiotem dalszego rozporządzenia przez uczestnika postępowania na rzecz osoby trzeciej (aport) i nie kwestionując jego skuteczności ani oświadczeń uczestnika co do zbycia lub złomowania ruchomości otrzymanych w wyniku podziału majątku spółki cywilnej, ostatecznie ograniczyła żądanie wniosku (w zakresie składu majątku wspólnego) do kwoty pieniężnej odpowiadającej wartości praw majątkowych uzyskanych przez uczestnika w następstwie podziału nadwyżki wspólnego majątku spółki. Istotą sporu jest zatem kwalifikacja wskazanych praw majątkowych w aspekcie przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego jako składników majątku wspólnego albo majątku osobistego. Nie ulega wątpliwości, że prawo współwłasności łącznej nieruchomości, jako nabyte za dochody z działalności przedsiębiorstwa wspólników spółki cywilnej w okresie trwania wspólności łącznej - zgodnie z zasadą surogacji - należało do majątku osobistego małżonka, będącego wspólnikiem spółki cywilnej, do podziału majątku spółki (art.

33 pkt 10 w zw. z art. 33 pkt 3 k.r.o.). W doktrynie prawniczej zgodnie przyjmuje się, że surogacja może mieć charakter pośredni i wielokrotny. Oś problemu dotyczy więc stwierdzenia czy dotyczy ona również praw majątkowych małżonka – byłego wspólnika spółki cywilnej, powstałych w następstwie rozwiązania spółki cywilnej i podziału nadwyżki wspólnego majątku wspólników. Zmiana art. 33 k.r.o., polegająca na wprowadzeniu pkt 3 i 10, jak wskazano w uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej z dnia 17 czerwca 2004 r., miała ułatwić, w trakcie trwania ustroju ustawowego, prowadzenie samodzielnej działalności gospodarczej przez małżonków – wspólników w formie organizacyjno-prawnej przedsięwzięcia (przedsiębiorstwa), zawiązanej na podstawie umowy spółki cywilnej. Z tych motywów nie da się wywieść zamiaru ustawodawcy dotyczącego ograniczenia, także po rozwiązaniu umowy spółki cywilnej, składu majątku wspólnego. Judykatura i doktryna wykładając pojęcie surogacji zgodnie przyjmują, że nie istnieje ona jako jednolita instytucja, dla jej przyjęcia niezbędne jest, aby jedno i to samo zdarzenie powodowało wyjście i wejście składnika do danego majątku oraz aby nowe prawo uzyskane zostało kosztem majątku osobistego (por. wydane w poprzednim stanie prawnym postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2000 r., V CKN 50/00, niepubl.). Surogacja dotyczyła wówczas tylko składników majątkowych nabytych w zamian za przedmioty należące do majątku odrębnego, uzyskane przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę. Podkreślano, że uzasadnieniem surogacji odnoszącej się do wskazanego majątku odrębnego było jego trwałe utrzymanie jako samodzielnej masy, mimo zmiany składników, oraz ochrona jego wartości, zatem w istocie zachowanie praw małżonka, którego majątek w okresie trwania wspólności ustawowej nie powinien ulec pomniejszeniu, w zakresie wykraczającym poza uzyskane z niego dochody ex lege objęte dorobkiem. Wspólność łączna majątku spółki jest natomiast pochodną obligacyjno-organizacyjnego stosunku podstawowego (o charakterze osobistym) i ma charakter prawno-rzeczowy. Z właściwości stosunku prawnego spółki cywilnej wynika jego ograniczona trwałość, wobec możliwości ustania już w następstwie jednostronnego wypowiedzenia, zrealizowania celu, ustania terminu na który została zawarta lub rozwiązania z innej przyczyny, w tym przez sąd. Skoro wygaśnięcie umowy spółki cywilnej jest zdarzeniem prawnym powodującym ustanie wskazanego stosunku

podstawowego, to jednocześnie przestaje istnieć przyczyna uzasadniająca dalsze zaliczanie praw majątkowych, także tych uzyskanych w następstwie podziału majątku spółki, do majątku osobistego wspólnika będącego małżonkiem pozostającym we wspólności ustawowej. W szczególności traci aktualność cel wyłączenia z majątku wspólnego polegający na ułatwieniu samodzielnego prowadzenia działalności gospodarczej, a brak dostatecznego uzasadnienia aksjologicznego dla trwałego zróżnicowania stanu majątkowego małżonków, dalszego utrzymywania samodzielnności oraz wartości praw majątkowych uzyskanych z tytułu wcześniejszego prowadzenia działalności gospodarczej przez jednego małżonków na podstawie umowy spółki cywilnej. Taka ochrona prawna nie przysługuje prawom majątkowym uzyskanym przez jednego z małżonków w wyniku prowadzenia działalności gospodarczej w innych formach organizacyjno-prawnych.

Zmiana stanu prawnego dotycząca małżeńskich ustrojów majątkowych uwypukliła również, w odniesieniu do ustawowego ustroju majątkowego, zasadę nieograniczonego składu majątku wspólnego (art. 31 § 2 k.r.o. - „należą w szczególności”) i zasadę numerus clausus majątku osobistego (art. 33 k.r.o. - „należą”). Oznacza to, że zachowała aktualność reguła wykładni wskazująca na ustawową preferencję majątku wspólnego, w myśl której wszelkie wątpliwości dotyczące przynależności danego przedmiotu do majątku małżonków należy rozstrzygać na korzyść majątku wspólnego (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 lipca 1997 r., III CZP 26/97, OSNC 1998, nr 1, poz. 3, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 września 2003 r., III CZP52/03, OSNC 2004, nr11, poz. 169, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2008 r., III CZP 9/08, OSNC 2009, nr 4, poz. 54). Wykładnia językowa art. 33 pkt 10 k.r.o. prima facie mogłaby prowadzić do wniosku, że wszystkie prawa majątkowe nabyte po rozwiązaniu i likwidacji spółki cywilnej oraz ich surogaty należą do majątku osobistego wspólnika. Powyższa norma wprost wskazuje jednak, że wyjątki od zasady surogacji zachodzą, gdy przepis szczególny stanowi inaczej. Zdaniem Sądu Najwyższego przepisem takim jest art. 31 § 1 zd. 1 k.r.o. w części wskazującej, że do majątku wspólnego należą przedmioty majątkowe nabyte w czasie trwania wspólności ustawowej przez jednego z małżonków. Pojęcie „przedmioty majątkowe”, w rozumieniu art. 31 § 1 k.r.o., jak zgodnie przyjmuje judykatura i nauka prawa, obejmuje wszelkie prawa majątkowe,

w tym bezwzględne i względne, wierzytelności, tzw. sytuacje prawne i tzw. oczekiwania prawne. Do majątku osobistego małżonka-wspólnika na podstawie art. 33 pkt 3 k.r.o. należy udział (nieoznaczony) w majątku wspólników i prawa członkowskie (majątkowe i organizacyjne wynikające ze stosunku spółki), w tym prawo do udziału w zyskach, dopóki ma charakter abstrakcyjny (potencjalny). Do majątku osobistego, na podstawie omawianego przepisu, zaliczyć trzeba także wierzytelności o świadczenia majątkowe. Pobrany udział w zyskach jako dochód „z innej działalności zarobkowej” (art. 31 § 2 pkt 1 k.r.o.) wchodzi w skład majątku wspólnego małżonków. Prawo wspólnika dotyczące podziału majątku spółki i wypłaty nadwyżki lub przyznania innych praw majątkowych oraz odpowiadające mu roszczenie ma abstrakcyjny (potencjalny) charakter i staje się wymagalne po rozwiązaniu spółki. W ocenie Sądu Najwyższego zachodzą uzasadnione wątpliwości co do prawidłowości, postulowanej przez część przedstawicieli doktryny prawniczej, kwalifikacji prawnej nadwyżki wspólnego majątku wspólników uzyskanej w pieniądzu lub naturze przez małżonka-wspólnika (art. 871 § 2 k.c., art. 875 § 3 k.c.) jako dochodu z innej działalności zarobkowej (art. 31 § 2 pkt 1 k.r.o.) lub z majątku osobistego (art. 31 § 2 pkt 2 k.r.o.). Pojęcie dochody wywołuje spory zarówno w orzecznictwie jak i doktrynie, zwłaszcza w powiązaniu z kategorią pożytków w rozumieniu kodeksu cywilnego (art. 53 - 54 k.c., art. 140 k.c.). Każdorazowo również należałoby dokonywać zbędnej kwalifikacji w zakresie przesłanki działalności zarobkowej i dochodów z majątku osobistego. Brak uzasadnionych przyczyn dla czynienia takich dogmatycznych rozważań i odwoływania się do przykładowych wyliczeń zawartych w art. 31 § 2 k.r.o. w sytuacji, gdy wystarczającą podstawą oceny prawnej jest norma ogólna, tj. art. 31 § 1 zd. 1 k.r.o. w części stwierdzającej, że do majątku wspólnego należą przedmioty majątkowe nabyte w czasie trwania wspólności ustawowej przez jednego z małżonków. Na podstawie powyższego przepisu zatem należy zaliczyć do majątku wspólnego również prawa majątkowe uzyskane przez małżonka - wspólnika z tytułu udziału w nadwyżce wspólnego majątku zlikwidowanej spółki cywilnej, pozostałej po zapłaceniu długów. Wynik wykładni gramatycznej powyższych norm pozostaje również w zgodzie z wykładnią systemową i celowościową, oraz z preferowanymi względami aksjologicznymi.

W tym stanie rzeczy skarga kasacyjna trafnie wskazuje na naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię przepisu art. 33 pkt 3 k.r.o. w zw. z art. 875 § 1 k.c. wobec przyjęcia przez sąd odwoławczy, że wskazany przepis (oraz posiłkowo powołany art. 33 pkt 10 k.r.o.) zawiera kompletną regulację prawną dotyczącą spółki cywilnej, której współnikiem był małżonek pozostający w ustroju wspólności ustawowej, oraz że ma on ma zastosowanie także po likwidacji spółki i podziale jej majątku wspólnego. Nakładanie się reżimów prawnych regulujących wskazane wspólności łączne miało bowiem charakter czasowy. Jakkolwiek nie zasługują na uwzględnienie zarzuty naruszenia prawa materialnego, dotyczące dokonywanej w dalszej kolejności kwalifikacji spornych składników majątku wspólnego jako dochodu w rozumieniu art. 31 § 2 pkt 1 k.r.o., art. 31 § 2 pkt 2 k.r.o. nie ma to znaczenia dla uwzględnienia skargi, skoro kwestionują one w istocie niezastosowania wskazanych przepisów i postulowanej przez skarżącą przyszłej, a nie rzeczywistej podstawy prawnej rozstrzygnięcia.

Naruszenie wskazanych przepisów uzasadnia podstawę kasacyjną określoną art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. w stopniu skutkującym koniecznością wydania orzeczenia kasatoryjnego (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).

O kosztach postępowania kasacyjnego przed Sądem Najwyższym orzeczono w oparciu o art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.